

ÇOCUK KÜTÜPHANELERİNDE YER ALAN ÇOCUK KİTAPLARININ ÇOCUK HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ¹²

Bilim Uzmanı, Tuğçe SARI
tugc.sari@gmail.com

Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR
ayseozturksamur@yahoo.com

Özet

Bu çalışma ile Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi bünyesinde bulunan çocuk kitaplarının, çocuk haklarını içerme durumunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Kitapları incelemek için nitel araştırma yöntemi olan doküman incelemesi tercih edilmiştir. Kütüphanede yer alan 127 tanesi yerli, 73 tanesi çeviri 200 kitap kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Kitapların değerlendirilmesinde “Çocuk Hakları Temelli Kitap İnceleme Formu” kullanılmıştır. Doküman incelemesi ile toplanan verilerin analizi için ise içerik çözümleme tekniğinden faydalanılmıştır. ‘Çocuk hakları’ çözümleme kategorisi olarak belirlenmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi temel alınarak yaşamsal, gelişimsel, katılım ve korunma hakları olarak dört alt kategoriye ayrılmıştır. Analiz sırasında belirlenen asıl kelimeyi çağrıştıran cümleler bu kategoriler altında gruplandırılmış ve ulaşılan verilerin frekansları hesaplanarak kitaplarda çocuk haklarının yer alma düzeyi belirlenmiştir. 92 kitabın hiçbir hak maddesi içermediği, 108 kitapta ise sırasıyla gelişimsel (135), yaşamsal (68), korunma (26) ve katılım (13) haklarına yer verildiği tespit edilmiştir. Kitaplarda en çok yer verilen gelişimsel haklarından, eğitim hakkının vurgulandığı görülmüştür. Kitaplarda bulunan resimlerin çocuk hakları bakımından incelenmesi, kütüphanelerde engelli çocukların haklarına yer veren kitapların da bulundurulabileceği, kütüphane personelinin çocuk kitapları seçimi konusunda bilgilendirilmesi gerektiği öneriler arasında yer almıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk, çocuk kütüphaneleri, çocuk edebiyatı, çocuk kitapları, çocuk hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi.

INVESTIGATION OF CHILDREN’S BOOKS IN CHILDREN’S LIBRARIES IN TERMS OF CHILDREN’S RIGHTS: THE CASE OF ANKARA

Abstract

With this study, it is aimed to determine the status of children's books in Ali Dayı Children's Library, including children's rights. In order to examine the books, document analysis, which is a qualitative research method, was preferred. 200 books, 127 of which are local and 73 of which are translated, in the library were determined by easily accessible sampling method. "Children's Rights Based Book Review Form" was used in the evaluation of the books. Content analysis technique was used for the analysis of the data collected through document review. 'Children's rights' was determined as the analysis category. Based on the United Nations Convention on the Rights of the Child, it is divided into four sub-categories as vital, developmental, participation and protection rights. The sentences that evoke the main word determined during the analysis were grouped under these categories, and the level of children's rights in the books was determined by calculating the frequencies of the data reached. It has been determined that 92 books do not contain any rights clauses, while 108 books include developmental (135), vital (68), protection (26) and participation (13) rights, respectively. It has been seen that the right to education, one of the most frequently mentioned developmental rights in the books, is emphasized. It is among the suggestions that the pictures in the books should be examined in terms of children's rights, that books that include the rights of children with disabilities can be kept in the libraries, and that the library staff should be informed about the selection of children's books.

¹ Bu çalışma, ilk yazarın “Çocuk Kütüphanelerinde Yer Alan Çocuk Kitaplarının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi: Ankara İli Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Bu çalışma, 12-14 Mayıs 2022 tarihlerinde Eğitimde Mükemmellik Derneği ve Prizren Üniversitesi tarafından düzenlenen “13’üncü Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler” kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

Key Words: Children, children's libraries, children's literature, children's books, children's rights, Children's Rights Convention.

GİRİŞ

Çocuk kütüphaneleri çocuk ile kitap arasında bir köprü oluşturmaktadır (Smith, 2018; Yağcı, 2007). Çocuk için kütüphane; okumak için kitap alabileceği, boş vakitlerini değerlendirebileceği, okuduğunu tartışabileceği, eğitim ve eğlence ihtiyaçlarını karşılayabileceği, tiyatro ve konferans gibi etkinliklere katılabileceği bir yerdir (Alpay, 1984; McColvin, 1963; Oktay, 2004). Kütüphaneler, çocukların bu fırsatlardan yararlanmasını sağlamak ve yaparak yaşayarak öğrenmelerine de olanak tanımaktadır. Çocuk kütüphaneleri sosyo- ekonomik düzeydeki farklılıkları en aza indirgeyerek, çocukların ihtiyaçları olan bilgilere ve çeşitli eğitim materyallerine ulaşımını sağlamaktadır (Alpay, 1984; Yükselen, 2016). Çocuklara kitap sevgisi ve okuma alışkanlığı kazandırmasının yanı sıra, ihtiyaç duyduğu bilgilere erişim sağlama, eşitlikçi, tarafsız ve demokratik oluşumları kendine özgü kullanarak sanatsal ve bilimsel ürünler ortaya çıkarma imkânı sunmaktadır (McColvin, 1963; Koç ve Çakmaklı, 2018). Çocuğun etkileşime girdiği kitapların içeriği, nitelikli bir okur olarak yetişmesinde önemli rol oynamakta; kendini ifade edebilmesini, boş zamanlarını etkili kullanmasını ve sanatsal kültürel bakış açısı kazanmasını sağlamaktadır (Sever, 2003; McColvin, 1963). Kitaplar, çocuğun kendini ifade ederken sınırlarını keşfetmesine ve gelişmesine katkı sağlamaktadır. Deneme, araştırma, eleştirme gibi deneyimleri kazanarak kendi düşüncelerini oluşturmaktadırlar (Kantemir, 1979). Kitaplar aracılığıyla başka hayatları eleştirerek ve deneyimleyerek, empati, güven, sevgi gibi duyguları kazanan çocuk bu süreçte başka hayatları ve kültürleri de tanıma fırsatı yakalamaktadır (Ayhan ve Yılmaz, 2016; Mendoza ve Reese, 2001). Kendi toplumsal değerlerini ve kültürünü kitaplardan öğrenebilen çocuk, kendi fikirlerini ve değer yargılarını oluşturmaya başlar. Topluma yararlı eylemlerde bulunmayı, doğruyu yanlış ve toplumda hangi konumda yer aldığını öğrenir. Kitaplardan öğrendiği bu değerleri günlük yaşamına kendi deneyimleriyle aktarmaktadır (Tür ve Turla, 1999; Aslan, 2006). Çocuk kitaplarının bu katkıları göz önüne alındığında nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının önemi ortaya çıkmaktadır. Kitapların eğitici, eğlendirici olmasının yanı sıra istendik davranış edinimini sağlaması, düşünmeye ve sorgulamaya sevk etmesi gerekmektedir (Kantemir, 1979; Sever, 2003). Çocuk, kitapta sunulan bilgileri kendi iç dünyasında analiz eder, yorumlar. Kendisi ile çelişen ve benzer olan düşünceleri ayırt eder. Evrensel bir bakış açısı kazanarak dünya üzerinde var olan farklı kültür, inanç ve düşüncelere empati yaparak yaklaşır (Yumru, 2012).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS)'nin 17. maddesinde *"Taraf Devletler; kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun, özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar."* ve 17/c maddesinde *"Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler."* ibareleri ile çocukların ulaşabilmesi gereken kaynaklar evrensel bir sözleşme ile koruma altına alınmıştır. Kütüphaneler sözleşme maddelerinde belirtilen çocuk kitaplarının yayılmasında önemli bir aracı görevi görmektedir. Çocukların kitapları kendilerine göre yorumlayarak deneyimlemesi göz önüne alındığında, çocuk kitaplarında çocuk haklarına olumlu bir şekilde yer verilmesinin önemli bir nokta olduğu düşünülmektedir. Çocuklarda, kendini ifade etme, farklı olana saygı duyma, haklarını kullanma, eğitim alma, kendini geliştirme gibi konularda kitaplar aracılığıyla farkındalık oluşturursa çocuk haklarını bilen bilinçli bir birey olacaktır (Yıldız, 2017). Çocuğun bilinçli bireyler olarak görülmesine dair bakış açısı zaman içerisinde gelişmektedir. Kitaplarda uslu durmak, söz dinlemek (Geçgel ve Güleç, 2015) gibi kavramlar yer alırken, 1979 yılının 'Çocuk Yılı' ilan edilmesiyle çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliği çocuk edebiyatına dair olumlu gelişmeler olarak görülmektedir (Sınar, 2006). Çocuğa görelilik ve çocuk gerçekliğinin kitaplarda ele alınması, yazarın çocuk haklarını iyi kavrayabilmesiyle mümkün olacaktır. Yazar bu bağlamda; çocukların nelerden hoşlandığının, neleri paylaşmak istediklerinin, örseleyen etkilerin neler olabileceğinin, yeteneklerini nasıl daha iyi ortaya çıkarabileceğinin, yaşam sevgisinin nasıl besleneceğinin cevaplarını yanıtlayabilmelidir (Sever, 2003). Bu sorulara yanıt verilerek hazırlanmış çocuk kitapları sorgulamaya yönlendirir. Çocuklar, kahramanlar ile özdeşim kurarak gerçek hayatın yansımasını kitaplarda bulabilirler. Çocuk haklarına, kitaplarda olumlu yer verilmesi, çocuklara hakları olduğuna dair farkındalık oluşturacaktır (Yıldız, 2017). Kitaplarla etkileşimde bulunan çocuklar daha evrensel bir bakış açısı kazanırlar. Çocukların bu farkındalığı kazanması ya da çocuk haklarını bilmesi tek başına yeterli olmamaktadır. Çocuk kendi haklarıyla ilgili sorgulamaya ve araştırmaya yönlendirilmelidir (Soysal, 2001). Çocuk edebiyatı, toplum tarafından gerektiği değeri gördüğünde çocuk hakları öğretimi hız kazanacaktır (Todres ve Higinbotham, 2013). Sözleşme, çocuk haklarını etkili ve uygun yollarla yetişkinlerin olduğu kadar çocukların da öğrenmesini belirtir. Bu noktada etkili ve uygun bir yol olarak çocuk edebiyatı görülebilir. Çocuklar, nitelikli kitaplar ile karşılaştığında, öğrenmeleri gereken hassas konular kitaplar ile

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

uygun bir yolla verilmektedir (Bulut, 2018). Çocukların topluma yararlı, bilimsel düşünebilen, sorumluluklarını ve haklarını bilen bireyler olarak yetişmesinde yazılı kültürün önemi büyük bir yer tutmaktadır (Sever, 2002).

Ülkemizde yapılan araştırmalara bakıldığında; halk kütüphanelerinde bulunan resimli çocuk kitapları, çocukların gelişim alanlarına göre konu bakımından (Gönen ve Yılmaz, 2018), okul öncesi öğretmenlerinin, çocuk katılımına dair görüşleri (Kozikoğlu, 2018), eğitsel açıdan (Yazıcı, Yıldız ve Durmuşoğlu, 2018), sınıf öğretmenlerinin çocuk hakları eğitimi verme durumları (Doğan, 2017), çocukların, haklarının bilincinde olup olmadıkları (Durualp, Kadan ve Durualp, 2017), okul öncesi dönem kitaplarında internet satışı en çok olan kitaplarda çocuk hakları (Yıldız, 2017), Türkiye’de okullarda kullanılan ‘Sosyal Bilimler’ ders kitaplarında çocuk haklarının yer alma durumu (Merey, 2013) incelenmiştir. Ancak çocuklara çeşitlilik ve kolay ulaşım sağlayan kütüphanelerde bulunan kitaplar çocuk hakları bakımından incelenmemiştir.

Bu çalışmanın amacı, çocuk kütüphanelerinde bulunan okul öncesi dönem kitaplarının, çocuk haklarına yer verme durumunun incelenmesidir. Sözleşme, çocukların korunmaya ve bakıma muhtaç görülmesi ve bu konular üzerinde henüz bir deneyimleri olmadığı için dışlanmayı önlemeyi amaçlar. Bu nedenle çocuk temelli bir sistem üzerinde çocuk haklarını yaşama, katılım, korunma ve gelişim hakkı olmak üzere dört ana başlık altında belirtir (Saguisag ve Prickett, 2016):

- **Yaşamsal haklar:** Yaşama hakkı doğal olarak ortaya çıkan ve diğer hak maddelerinin temelini oluşturan haklardır. Çocuk yaşamaya başladığı andan itibaren yaşama hakkı başlamaktadır ve bununla birlikte korunma, katılım ve gelişim hakları da uygulanmalıdır (Erdoğan, 2017). Çocuğun sağlıklı ve gerekli olan şekilde yaşamını sürdürebilmesi için sağlık, yeterli beslenme, güvenliği, barınma ve ihtiyaç duyduğu bakımın sağlanmasını içeren haklardır.
- **Gelişimsel haklar:** Gelişim hakkı sadece fiziksel gelişim olarak düşünülmemelidir. Gelişim haklarına, çocuğun yaşamı süresince ihtiyaç duyduğu alanlarda kendini geliştirmesine olanak sağlanması olarak bakılmalıdır. Bu hakların içinde eğitim, oyun, bilgi edinme, boş zamanlarını etkili şekilde değerlendirme, dinlenme, eğlence ve kültürel hakları gelişim hakkı olarak sayabiliriz (Erdoğan, 2017; Karaman Kepenekci, 2010).
- **Korunma hakları:** Korunma hakları tek bir madde ile değil bir haklar grubu olarak ele alınır. Bu maddeler çocuğun tüm tehlike, sömürü, çocuk işçiliği ve istismarlara karşı korunmasını içerir. Çocuk kendini koruyabilecek yaşa gelene kadar, içinde bulunduğu çevre tarafından gelebilecek her türlü tehlikeye karşı sözleşme ile koruma altına alınmaya çalışılmıştır. Sözleşme, çocuğu toplumun baskısından, zararından korumaya yönelik maddeleri içeren insanlığın ortak ele aldığı kararlardan oluşmaktadır.
- **Katılım hakları:** Çocuğun yaşam alanı çevresinde bir kişi olarak görülmesini sağlayan, aktif bir rol edinimini hedefleyen bireysel görüş ve hayatını etkileyen konularda düşüncelerini özgürce ifade edebilmesini sağlayan haklardır (Akyüz, 2012; Ersoy, 2008; Uğurlu ve Gülsen, 2014).

Bu tanımlardan yola çıkarak araştırmanın alt amaçlar şöyle sıralanabilir: Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi (ADÇK)’nde yer alan okul öncesi dönem kitaplarında;

- 1- Yaşamsal haklara yer verilme durumu nedir?
- 2- Gelişimsel haklara yer verilme durumu nedir?
- 3- Korunma haklarına yer verilme durumu nedir?
- 4- Katılım haklarına yer verilme durumu nedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çocuk kütüphanelerinde bulunan çocuk edebiyatı eserlerinin çocuk hakları bakımından incelenmesini amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi elde edilmek istenen bilgiyi içeren yazılı kaynakları analiz etmek için kullanılmaktadır. Doküman incelemesi; dokümanlara ulaşma, orijinaliği kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma olarak dört aşamada kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Kitapların çocuk hakları açısından incelenmesi için ‘Çocuk Hakları Temelli Kitap İnceleme Formu’ hazırlanmıştır. Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi’nde incelenecek kitaplar, 2018 yılının ilk üç ayında kaydedilmiş 220 kitap olarak belirlenmiştir. Kitapların incelenmesi sonucu elde edilen bulgular frekans olarak değerlendirilmiştir.

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

Araştırmanın Örneklemi

Çalışmanın örneklemi kolay ulaşılabilir amaçlı örnekleme yöntemidir. Bu araştırma için Ankara ilinde bulunan bağımsız çocuk kütüphaneleri araştırılmış ve bunun sonucunda kütüphanelerde çocuklara ayrılmış bölümlerin olduğu ancak bağımsız olarak ve geniş kitap listesiyle yalnızca Ali Dayı Çocuk Kütüphanesinin (ADÇK) olduğu görülmüştür. Kütüphane belirlendikten sonra bünyesinde barındırdığı kitapların listesi Ankara Çankaya OR-AN Sevgi Yılı Halk Kütüphanesi Müdürlüğünden temin edilmiştir. Kütüphane bünyesine alınan kitapların kayıtları belirli aralıklarla sisteme girildiği için 2018 yılının ilk üç ayının kitap listesi çalışmaya dahil edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen listedeki kitapların 31 tanesi 2015 yılında, 79 tanesi 2016 yılında, 90 tanesi 2017 yılında basılmıştır. ADÇK' de incelemeye alınmış kitaplardan 20 tanesi yıpranma, kaybolma gibi sebeplerle listeden çıkarılmış ve değerlendirme 200 kitap ile yapılmıştır. Araştırmaya dahil edilen kitapların, 127 tanesinin (%64) yazım dili Türkçe, 73 tanesi (%36) farklı dilden Türkçe 'ye çeviridir. Hazırlanan kodlama listesinde çocuk haklarını vurgulayan kelime ve cümlelerin analizi yapılmıştır, ancak üç kitapta metin bulunmaması bu kitapları incelemeye olanak tanımamıştır. Kitapların birden çok hak kategorisi içermesi nedeniyle değerlendirmeler birden çok kategori altındadır. İncelemeye alınan kitapların listesi Ek.1 'dedir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada belirlenen kitapların incelenmesi amacıyla, Çocuk Hakları Sözleşmesi ölçütleri göz önüne alınarak 25 maddelik 'Çocuk Hakları Temelli Kitap İnceleme Formu' hazırlanmıştır. Hazırlanan form uzman görüşüne sunularak geçerliliği sağlanmıştır. Alınan üç uzman görüşü doğrultusunda form, daha somut hale getirilmiş, maddeler bölünmüş ve son haliyle 27 madde olmuştur. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla belirlenen kitapların 20'si başka bir araştırmacı tarafından da aynı form ile değerlendirilmiş ve sonuçlar karşılaştırılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Veriler toplanmadan önce Konya Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğünden, Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Millî Eğitim Bakanlığında ve anket uygulanan okul/kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Uygulama gönüllülük esas alınarak Konya'nın Karapınar ilçesindeki ilköğretim okullarında hizmet etmekte olan sınıf öğretmenleri araştırmaya katılmıştır. Araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinden araştırmaya katılmaya gönüllü olduklarına dair imza alınmıştır. Katılımcılardan alınan veriler numara verilerek SPSS 26.0 programına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen verilerin analizi için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi yazılı kaynakların içerisinde belli sözcüklerin varlığını saptayarak, verilmek istenen mesaja yapılan analiz sonucu ulaşılır (Büyüköztürk vd., 2016). İçerik analizi ile kitaplardaki örtük anlamlara ulaşmaya çalışılmıştır. Analiz sonucu elde edilen kavramlar çocuk hakları ana kategori belirlenerek alt kategorilere ayrılmıştır. Alt kategoriler belirlenirken Çocuk Hakları Sözleşmesine bağlı kalınmıştır. Kitapların incelenmesi sonucunda elde edilen veriler yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım hakları başlıkları altında kategorize edilmiş ve kitapların çocuk haklarına yer verme durumları frekans olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Çocuk kitaplarının analizi sonucu elde edilen veriler frekans değeri belirlenerek elde edilen bulgular tablolarda gösterilmektedir.

Gelişimsel Haklara İlişkin Bulgular

Tablo 1: Gelişimsel Haklara İlişkin Bulgular

Haklar	Kitaplar	f
Çocuğun eğitim hakkını gerçekleştirme	6,7,18,25,26,29,30,31,32,34,35,36,38,39,45, 46,47,51,56,61,62,64,65,78,80,85,88,91,92,94 98,103,108,112,114,118,119,122,137,142,143 144,145,147,149,150,153,154,161,162,176, 184, 187,193,196,197,200	57
Çocuğun oyun ve eğlence hakkını vurgulama	1,6,7,12,16,26,33,39,46,49,51,59,60,62,63,64, 65,78,88,98,109,112,119,135,139,144,145,146, 147,162,170,180,187,191,193,195,197	37

Çocuğun kültürel ve sanatsal haklarının gerçekleştirilmesi	21,30,45,47,50,65,88,108,111,119,122,139,160,161,162	15
Çocuğun ihtiyaç duyduğu bilgilere erişim hakkını kolaylaştırma	16,26,65,80,84,92,142,170,184	9
Çocuğun yeteneklerini geliştirebilmesi için yönlendirme	30,35,45,47,119,122,139,162	8
Çocuğun gelişmesi için çaba gösterme	6,34,44,143,144,148,166	7
Çocuğun düşünce, din ve vicdan özgürlüğüne saygı gösterme	176, 198	2
Toplam		135

Çocuk kitaplarında gelişimsel haklara 135 ifade ile yer verildiği görülmektedir. Gelişimsel hakların kapsamında olan eğitim hakkının en çok, çocuğun düşünce, din ve vicdan özgürlüğüne saygı gösterme hakkının en az vurgulandığı görülmektedir. Gelişimsel haklarıyla ilgili anlatımlara; “Köyde kendi ürettiğimiz doğal, taze, bol vitaminli gıdalarla beslendiğim için çok sağlıklı ve güçlü oldum.” (k44), “Soru soran bu çocuklar cevapları öğrendikçe daha mutlu olurlarmış. Yanıtını bulamadıkları soruları kitaplarda arıyorlarmış.” (k170) ifadeleri örnek verilebilir.

Yaşamsal Haklara İlişkin Bulgular

Tablo 2: Yaşamsal Haklara İlişkin Bulgular

Haklar	Kitaplar	f
Çocuğun korunması için çaba gösterme	12,17,34,36,40,51,62,64,65,70,98,108,112,137,161,193	16
Çocuğun ailesinin yanında büyümesi için çaba gösterme	39,40,43,47,57,60,143,175,198	9
Çocuğun doğumdan itibaren bir kimlik ve vatandaşlık kazanma hakkı	28,35,61,78,102,143,144,198,200	9
Çocuğun hayatta kalması için çaba gösterme	11,29,39,51,61,143,175,198	8
Çocuğun barış içinde yaşaması için çaba gösterme	26,28,30,32,55,63,78,171	8
Çocuğun sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı	11,116,144,154,176	5
Çocuğun özel yaşamına saygı gösterme	57,113,131,139	4
18 yaşına kadar her insanı çocuk kabul etme	141,142,153	3
Çocuk haklarından yararlanma konusunda eşitlik	147,155,176	3
Çocuğun yüksek yararına uygun davranma	97,135	2
Çocuğun uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkını vurgulama	35	1
Toplam		68

Kitaplardan elde edilen bulgulara göre çocuğun gelişim hakkını vurgulayan 68 kitapta yer verilmiştir. Gelişim haklarından en çok çocuğun korunması için çaba gösterme maddesi 16 kitapta, en az uygun yaşam standartlarına sahip olma hakkını vurgulama hakkı 1 kitapta vurgulanmıştır. Yaşamsal haklarla ilgili anlatımlara; “Sen daha çok küçüksün, zamanı geldiğinde üzerine düşeni yaparsın.” (k143), “Çocukların tek başına şantiyede dolaşması

yasaktır. Çünkü burası tehlikeli bir yer.” (k12) ifadeleri örnek gösterilebilir.

Korunma Haklarına İlişkin Bulgular

Tablo 3: Korunma Haklarına İlişkin Bulgular

Haklar	Kitaplar	f
Çocuğun her türlü şiddete karşı korunması için çaba gösterme	31,58,77,119,121,135,141, 143,145,147,152,190,195	13
Çocuk işçiliğine karşı önlem alınmasını anlatma	10,15,31,32,44,143,147	7
Özel durumlardaki çocukların haklarını koruma (evlat edinme, mülteci çocuklar, suça karışmış ve savaşa maruz kalmış çocuklar)	34,40,43,92,94,142	6
Çocuğu her türlü sömürüye karşı koruma	-	-
Engelli çocukların gereksinimlerini göz önünde bulundurma	-	-
Çocuğu uyuşturucu ve benzeri maddelerden koruma	-	-
Toplam		26

İncelenen kitaplarda çocuğun korunma haklarına ilişkin çocukları her türlü sömürüye karşı koruma, engelli çocukların gereksinimlerini göz önünde bulundurma ve uyuşturucu ve benzeri maddelerden koruma ile ilgili herhangi bir ifade bulunmamıştır. Korunma haklarıyla ilgili anlatımlara; “Bilmediğin çok şey var ve büyükler seni tehlikelerden korumak zorunda.” (k141), “ Yardımlarıma teşekkür için bana bir kasa domates verdi.” (k10) ifadeleri örnek verilebilir

Katılım Haklarına İlişkin Bulgular

Tablo 4: Katılım Haklarına İlişkin Bulgular

Haklar	Kitaplar	f
Çocuğun yaş olgunluğuna uygun görüşlerini ifade edebilme hakkını destekleme	35,56,78,84,91,141,144,161, 170,176	10
Çocuğun barış içinde toplanma ve dernek kurma hakkı	63,140	2
Çocuğa haklarını öğretmek için çaba gösterme	34	1
Toplam		13

İncelenen kitaplarda çocuğun görüşlerini ifade edebilme hakkına ilişkin 10, barış içinde toplanma hakkına 2, çocuğa haklarını öğretmek için çaba göstermeye dair 1 ifadeye yer verildiği görülmüştür. “İşte tam istediğim gibi.”(k84), öğretmenin dutları nasıl toplayabiliriz diye sorarak çocuklardan fikir alması (k78) ifadeleri örnek verilebilir

TARTIŞMA VE SONUÇ

İncelenen 200 kitaptan elde edilen bulgulara göre 92 kitabın hiçbir hak maddesine yer vermediği görülmüştür. Bunun nedeni bu kitaplarda bilimsel, kavramsal bilgilere yer verilmesi ve çocuk kavramını belirten ifadelere yer verilmemiş olması hak maddelerine rastlanmamasına neden olarak görülebilir. 108 kitapta ise hem olumlu hem olumsuz örneklere rastlanmıştır. Kitaplar gelişimsel (135), yaşamsal (68), korunma (26) ve katılım (13) kategorileri altında tartışılmıştır.

Gelişimsel haklara vurgu yapan 135 ifadeye rastlanmıştır. Okuma çocuğun yetişkinliğe geçişi olarak adlandırılabilir. Çocuk bu aşamada sadece temel ihtiyaçları giderilebilecek bir varlık olarak görülmemeli,

www.jret.org @ Her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan yazıların; intihal, etik ve diğer tüm sorumluluğu yazara/yazarlara aittir.

çevresinde yer alan uyaranları öğrenme ve kavrama becerisi olduğu unutulmamalıdır (Elkin, 1995; Postman, 1995). Çocuk, etkin bir birey olarak dünyada yer edinebilmek için çevresi hakkında bilgi sahibi olmalı, eğlence, kültürel ve sanatsal etkinlikler, oyun, dinlenme, görüşlerini ifade etme, din ve vicdan özgürlüğüne sahip olma haklarını bilmelidir. Bu hakları sözleşmede yer almaktadır. Kitaplarda çocuğun düşüncelerini ifade etmesini destekleyen ifadeler bulunmasına rağmen, yaş ve gelişim özelliklerine uygun olmadığı için din ve vicdan özgürlüğünü vurgulayan ifadelerin azlığı görülmektedir. Kitaplarda yer alan olay örgüsünden kaynaklı, çocuğun bilgilere kolay ulaşım imkânı olması olumlu ifadelerle örnek olmuştur; “Soru soran bu çocuklar cevapları öğrendikçe daha mutlu olurlarmış. Yanıtlarını bulamadıkları soruları kitaplarda arıyorlarmış.” (k170). Sever (2002)’e göre eğitim hakkından etkili bir şekilde yararlanmak çocukların gelişimini destekleyecektir. Kitapların kahramanlarının okula gitmesi, ödev yapması, özel ders alması gibi ifadeler eğitim hakkına ilişkin mesajlar vermektedir. Örnek; “Okulunu çok seviyor, orada bilmediği şeyleri öğreniyordu.” (k161). Sekiz kitapta çocuğun aldığı bu eğitim süresince yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmelerine (BMÇHS md.5) ilişkin mesajlara yer verilmiştir. Eğitim Reformları Girişimi (ERG)’ ye göre 2018 yılında 3-5 yaş arası çocukların okullaşma oranı %38,5, 4-5 yaş okullaşma oranı %50,4 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar önceki yıllarla karşılaştırıldığında oranların artmış olması eğitim alanında bir gelişme olarak görülmektedir. Çocukların eğitim hakkından yararlanması kendilerini etkili bir şekilde geliştirebilmelerine olanak sağlamaktadır (Sever, 2002). Sözleşme maddelerinde (md.31) yer alan oyun ve kültürel etkinlikler ise elli iki kitapta yer alarak, bu hakkın çocuğa tanındığının bir göstergesi olarak görülebilir. Ailelerin çocuklarının akademik başarı kaygılarının arttığı ve çocuğun oyun hakkının gittikçe kısıtlandığı (Tek, 2000), çocuk oyunlarının giderek kaybolduğu günümüzde (Postman, 1995) kitapların oyun ve kültürel etkinliklere vurgusu olumlu bir mesajdır. Kitaplarda oyun haklarına örnek olarak; “Yazı eğlenerek, oyun oynayarak, kampa giderek, kitap okuyarak geçirmişlerdi.” (k65), “Tavşan Rabit filminin gösterildiği sinemaya gittik.” (k21) ifadeleri gösterilebilir.

Yaşamsal hakların yer aldığı 68 ifade bulunmaktadır. Çocuğun yaşamsal hakları, hayatta kalması için gerekli temel ihtiyaçlardır. Bakımı, yeterli ve dengeli beslenmesi, korunaklı bir ortamda ailesi ile birlikte sevgiyle beslenmesi ve ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetlerinden yararlanmasıdır. Çocuk gelişimi biyolojik bir süreçle başlar. Gelişim ihtiyaçları çevrenin bakımı ile karşılanarak gelişim süreci devam ettirilir. Ancak çocuğun, çocuk olduğu çağları yaşaması ve toplumda yer edinip sosyalleşebilmesi için çocuğa sunulan fırsatlar önem arz etmektedir (Postman, 1995).

Çocuğun korunma hakkı sözleşmenin 32. Maddesi ile belirtilmiştir. İncelenen kitaplarda çocuğun korunması ile ilgili 16 örneğe rastlanmıştır. Bu örnek ifadeler kazalardan korunma, sağlığına zararlı şeyleri önleme gibi olumlu ifadelerdir; “Çocukların tek başına şantiyede dolaşması yasaktır. Çünkü burası tehlikeli bir yer.” (k12). Sağlık hizmetlerinden yararlanması ile ilgili ifadeler beş kitapta bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, her çocuğun sağlıklı bir yaşam hakkına sahip olması gerektiğini vurgulamış ve “Çocuklara Yatırım: Avrupa İçin Çocuk ve Ergen Stratejisi 2015-2020” başlıklı stratejiyi benimsemiştir. Bu strateji ile çocukların gelişimlerini desteklemeyi, kendilerine ve topluma olumlu katkılar sağlamalarını ve mutlu bireyler olmalarını hedeflenmiştir (WHO, 2014). Türkiye’ de sosyo- ekonomik gelirin az olduğu bölgelerde çocukların sağlık hizmetlerinden yararlanamadığı ve bu gelir eşitsizliğinin en çok çocukları etkilediği görülmektedir (Baran ve Gültekin, 2005). Kitaplarda rastlanan örneklerde çocuğun sağlık ihtiyaçları beş kitapta vurgulansa da ekonomik düzeyi ister yüksek ister düşük olsun bütün çocukların sağlık hizmetlerinden eşit faydalanma hakkı olduğu daha çok vurgulanmalıdır.

Sözleşmede belirtilen bir diğer madde ise haklardan yararlanma konusunda tüm çocukların eşit olduğudur. Günümüzde bu eşitliğe cinsiyet bağlamında bakıldığında ERG verilerine göre okullaşma oranı kız ve erkek çocuklar arasında büyük farklılaşma göstermemektedir. Ancak çocuk kitaplarında bu eşitlik yeterince yer almamıştır. İncelenen kitapların sadece üçü eşitliğe vurgu yapmıştır. Örnek olarak “Oyun eşit başlar. Düşünsene hep havada ya da aşağıda kalsan..” (k177) ifadesi gösterilebilir.

Çocuk kitaplarında çocuğun kendine ait bir alanının bulunması, çocuğun özel hayatının olduğunu kabul ettiğimiz bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Çocuğun çevresi tarafından kabul görmesi, birey olarak tanımlanması, çocukluğun özel ve doğal bir gelişim süreci olduğu kabulünün göstergesi olmuştur (Öztürk, 2017). Bu nedenle çocuğun özel yaşamının korunması gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır. Sözleşmede çocuğun yaşadığı alana, ailesine ve itibarına hiçbir şekilde haksız müdahale yapılamayacağı belirtilmiştir. İncelenen kitaplarda ise çocuğun özel yaşamının korunması gerekliliğine dair dört kitap yer vermiştir. Kitaplarda yer alan ifadelerin özel alana dair

olumlu örnekler içerdiği görülmektedir. Çocuğun kendine ait bir odasının bulunması ve bunun olay örgüsü içinde belirtilmesi örnek olarak gösterilebilir.

İncelenen kitaplarda korunma haklarına yer veren 26 ifade bulunmaktadır. Çocuğu korumak, kalıplaşmış aile ve toplum yargıları neticesinde sadece çocuğu korumak için uygulanmaktadır. Ancak çocuğun, çocuk olduğu için korunma hakları vardır. Çocuk hakları kavramının gelişmesiyle birlikte neden korunması gerektiği anlaşılmaya başlamıştır (Şirin,2016). Çocuğun kendini koruması da bir diğer önemli noktadır. Çocuk, haklarını bilirse kendine zarar verebilecek durumları tanır, kendi önlemlerini imkanları dahilinde alabilir. Günümüzde artan çocuk ihmal ve istismar durumları düşünüldüğünde, çocuğun kendini koruma konusunda daha çok bilinçlenmesi gerekmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen kitaplarda şiddet ögesine 13 kitap yer vermiştir. Sadece dört kitap şiddeti olumsuz gösteren ifadelere yer vermiştir. “Yunke bir şey söyleyemiyor çünkü Umberto Griv onu dövüyor, çünkü onun hizmetlisi.” (k147) örneğinde, çocuk hizmetli olarak görülmekte, şiddet gördüğü halde ses çıkarmamaktadır. Çocuğa renkli bir dünya sunması beklenen çocuk kitaplarının böyle olumsuz örnekleri içermesi çocuğu yok saymaktır (Kara, 2007). Çocuğun evde, okulda olmasa bile kütüphanelerde ulaşabildiği bu şiddet ortamları ile etkileşim içinde olması, günlük hayatında olumsuz etkilere neden olmaktadır (Sever, 2002; Turan ve Taşgın, 2018). Dokuz adet olumsuz şiddet ögesi barındıran çocuk kitapları sayısı az gibi görülebilir fakat çocuğun zihnine yerleşen alt mesajlar, çocuğun yaşamı için hasar verici olabilmektedir.

Çocuk işçiliği çocuk haklarını ihlal eden bir durum yaratmaktadır. Bu nedenle araştırma kapsamında ayrıca incelenmiştir. Buna göre çocuk işçiliği ile ilgili iletilere yedi kitapta rastlanmıştır. Bu iletilerin sadece iki tanesi olumlu bulunmuştur. “Kâh dereden su taşımaya, kâh odun toplamaya gönderirmiş. Evde sürekli çalıştırmış.” (k143) gibi olumsuz bir örnek çocukluğun oyun ve öğrenme çağının önemsenmediğini göstermektedir. Öğrenimi engellenen çocuk istediği kariyere ulaşamayacak ve uzun yıllar boyu mücadele edecektir. Bu mücadele sırasında haklarını yeterince bilmediği içinde hak talep edemeyecektir (Yörükoğlu, 1992). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından çocuk işçiliği ile ilgili önlem almak amacıyla “Çocuk İşçiliği ile Mücadele Programı (2017-2023)” yürürlüğe girmiş ve Başbakanlık tarafından 2018 yılı “Çocuk İşçiliği ile Mücadele yılı” olarak kabul edilmiştir (Bilgili, 2018).

Engelli çocuklar, çocuk suçluluğu, uyuşturucu ve benzeri maddelerden çocuğun korunması ile ilgili haklar kitaplarda yer almamaktadır. Bu hakların kitaplarda yer almaması, bu durumun içinde olan bir çocuk karakter ya da herhangi bir olay örgüsünün olmaması ile ilgili olabilir. Ayrıca bu tür hassas konular çocuk kitaplarında çok fazla tercih edilmemektedir. Ancak engelli çocuklar kitaplarda kahraman olarak yer almalıdır.

İncelenen kitaplarda katılım hakkını yansıtan 13 ifade yer almaktadır. Kitaplarda bu ifadelerin azlığı çocuğun katılım hakkı bilincinin desteklenmemesine yol açmaktadır. Çocuk çevresindeki yetişkinlerin izin verdiği ölçüde aktif katılım sağlamaktadır. Çocuk katılımının yetişkinler tarafından seçilen belirli alanlarda olduğu ve nihai karar vericilerin, kararları aldığı bir inanç egemenliği bulunmaktadır (Widawska, 2017). Ancak çocuklar, sadece bir kavram olarak algılanmamalı, kendi hayatlarının aktif katılımcıları, ve yorumlayıcıları olarak kabul edilmelidirler (Wall, 2019). Bu bilinç çocuğa sunulan ortamlar ile desteklenmeli, bu ortamlarda bedensel ve ruhsal olarak en iyi durumda olması sağlanarak demokratik katılım sağlamaları amaçlanmalıdır (Clair vd., 2012). Çocuk gelişiminde düşünceleriyle bir öncü olan Loris Malaguzzi, çocukların 100 dili kullanarak kendilerini ifade ettiğini gözlemlemiştir. Çocuk kendini ifade ederken aynı zamanda fikirlerini keşfeder ve inşa eder. Çocuk fikirlerini keşfetme sürecinde yönlendirilmez. Çocuğun haklarına saygı duyularak örnek olunması, çocuğun da başkalarına saygı duymasına yol açacaktır. Çocuk karşılaştığı şiddet, tehdit ve adaletsizlik durumlarına karşı koyabilecektir (Hall ve Maher, 2012). Katılım haklarını gerçekleştiren çocuklar özgüven oluşturur ve toplum içinde aktif rol alırlar. Toplum içinde yer alan çocuk farklı kökenlerden gelse de adalet, aidiyet ve duyarlık duygularını kazanırlar (Lansdown, 2014).

Kitaplarda çocukların görüşlerini ifade etme hakkına yer veren on kitap yer almaktadır. Kitaplarda verilen örnekler, öğretmenin öğrencilerinden fikir alması, öğrencinin okul başkanlığına aday konuşması yapması gibi örnekler olumlu ve ilham verici örneklerdir; “Burası benim yerim sıra bende.” (k91), “İşte, tam istediğim gibi.” (k84). Her çocuk kendi gelişim sürecine uygun olarak görüş ifade etme hakkına sahiptir (Lansdown, 2014). Çocuğun gelişim süreci içinde doğal olarak ifade ettiği fikirleri çevresindeki yetişkinler tarafından kabul edilirse değer görmektedir. Eğer yetişkin, çocuğu dinlemek istemiyorsa çocuk susturulur ve duygusal istismara uğratılır.

Çocuk bu durum ile karşılaştıkça düşüncelerini dile getirmeye çekinir. Yetişkinlik hayatında ise toplumda aktif rol almayan, görüşlerini belli etmeyen ve başkalarının görüşlerini de önemsemeyen bireyler olarak yer alırlar (Ilıcak, 2001).

İncelenen kitaplarda çocuğa haklarını anlatan sadece bir kitaba yer verilmiştir. Bu örnekte babası, çocuğuna kaybolma, istismar, hoşlanmadığı dokunmalar olursa ne yapacağını, nasıl davranması gerektiğini anlatmaktadır, (k34). Çocuk hakları eğitimi çocukların toplumda bilinçli hareket eden bir vatandaş olarak yer almasını sağlayan süreçtir (Quennerstedt, 2011). Çocuk, erken yaşlardan itibaren çocuk hakları eğitimini alırsa bunu içselleştirip uygulamaya dönüştürmesi için fırsatı bulur. Bu bilinçle büyüyen çocuğun kişilik gelişimi de desteklenir. Çocuğun gelişimini desteklemede, sadece çocuğun haklarını bilmesi yeterli olmayacaktır. Ailesinin ve çevresinin bu konuda bilinç sahibi olması ve çocuklarını bu haklar doğrultusunda desteklemeleri gerekmektedir. Yapılan araştırmada çocukların yaşadığı çevreyi oluşturan ev, okul ve sosyal çevrede çocuk haklarının öğretiminde eksiklikler tespit edilmiştir (Ersoy, 2012). Bu hakların öğretiminde çocuk kitapları önemli bir kaynak olacaktır.

Türkiye Çocuk Politikası Çalıştay Sonuçları (2009)'na göre; "Çocukluk" kavramı ihmal edilmeyecek kadar önemli ve değerlidir. Bu dönemde insanoğlu kendini gerçekleştirebilecek fırsatları en yoğun olarak kullanabilir. Çocukluk döneminde bu olanaklar en üst seviyede kullanılmalıdır. Bu kısa çocukluk döneminde çocuğun karşılaşabileceği fiziksel ve psikolojik etkenler olabildiğince engellenmelidir. Kısa süreçte çocuğun olumlu davranış kazanması için nitelikli eserler ile karşılaştırılmalıdır. Çocuğun ihtiyaç duyduğu değerleri çocuk edebiyatı karşılar (Kantemir, 1979). ADÇK' de yer alan kitaplarda tüm haklar göz önüne alındığında, en çok gelişimsel haklara, en az ise katılım haklarına yer verildiği görülmüştür. Ayrıca incelenen kitaplarda en çok eğitim, oyun ve eğlence hakkına vurgu yapan örneklerin yer aldığı görülmektedir. Eğitim hakkının olumlu örnekler ile vurgulanması, çocuğun okul sevgisi ve okulun önemini anlatma bilincini arttıracaktır düşünülmemektedir. Hassas içerikli konulara (çocuk suçluluğu, uyuşturucu ve benzeri maddelerden korunma, her türlü sömürüye karşı korunma, engelli çocukların hakları) çocuk kitaplarında yer verilmediği görülmüştür. Engelli çocukların hakları da kitaplarda vurgulanmamıştır. Kütüphanelerdeki kitapların engel durumunda bakılmaksızın bütün çocuklara ulaştığı göz önüne alındığında bunun eksikliği göz önünde bulundurulmalıdır. Bütün çocukların haklarını bilmeleri gerektiği vurgulandığında engelli çocukların haklarını bilmelerinin gerekliliği de önem kazanmaktadır. Bu nedenle kitaplarda engelli çocuğun haklarına yer verilmesi engelli çocukların da toplum içinde yer alma farkındalığını arttıracaktır.

Toplumumuzda eğitimsizlik, şiddet, istismar, sömürü gibi problemler önlenememektedir ve bunun sonucunda da sözleşme maddelerini uygulama aşamasında çok azının yaşama geçirildiği görülmektedir (Polat, 2008). Hassas konular hakkında çocuk korunması gereken bir varlık olarak görülmeli ve bu konularda önce yetişkinler bilinçlendirilmelidir. Çocuklar ise uzmanlar aracılığıyla gelişim dönemlerine göre bu bilinci kazanmalıdır. Sonuç olarak geleceğin şekillenmesini, çocuklar için ve çocuğa göre yapılan nitelikli çalışmalar belirleyecektir. Hak, eşitlik gibi adaleti simgeleyen kavramlara aşına olan çocuklar, geleceğin yenilikçi, araştırmacı, keşfeden, yaratıcı nesillerini oluşturacaktır.

Araştırmada kitaplarda çocuk haklarının içeriği sadece sözcüklerde incelenmiştir. Resimli kitaplarda bulunan resimler çocuk hakları bağlamında incelenebilir. Çocuk kütüphaneleri, engelli çocukların haklarına yer veren kitapları buldurmaya özen gösterebilir. Yazarlar, çocuk gelişimi uzmanları ile ortak çalışmalar yürüterek, hassas konular hakkında çocukların yeterli oranda bilgi edinmesini sağlayacak kitaplar yazabilirler. "Sorun Odaklı Çocuk Edebiyatı" yapıtları kütüphanelerin bünyesine eklenerek, çocuklarda bilinç kazandırmaya destek olunabilir. Kütüphane personeli kitap seçimleri konusunda bilgilendirilebilir. Personel de kütüphane bünyesine alınacak kitapları bu bilgiler kapsamında hazırlayabilir. Çocuk kütüphaneleri, uzmanlarla ortak çalışmalar yürüterek, ebeveynleri çocuk hakları konusunda bilinçlendirebilir.

KAYNAKÇA

- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2017). *Çocuk işçiliği ile mücadele ulusal programı (2017-2023)*. Ankara: Ayrıntı.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku çocukların hakları ve korunması* (Genişletilmiş İkinci Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Alpay, M. (1984). *Çocuk yayınları ve kütüphanesi*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.

- Aslan, C. (2006, Ekim). *Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Gelişimler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Ankara.
- Ayhan, A. ve Yılmaz, Y. (2016). Çocuk edebiyatı ve çocuğun gelişimindeki rolü. S. Erdoğan. (Ed.), *Çocuk Edebiyatı ve Medya* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baran, G. ve Gültekin, G. (2005). Hastalık ve çocuk. *Aile ve Toplum*, 2 (9), 1-8.
- Bilgili, Ö. (2018). Çocuk işçiliğinin denetimi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 195-214.
- Bulut, S. (2018). Çocuk edebiyatına sığınanlar: zorunlu göç öyküleri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 385-410.
- Büyükoztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). Bilimsel araştırma yöntemleri. *Nitel Araştırmalar* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Clair, N., Miske, S. and Patel, D. (2012). *Child rights and quality education. Child-Friendly Schools in Central and Eastern Europe (CEE)*. *European Education*, 44(2), 5-22.
- Doğan, G. (2017). *Çocuk hakları eğitiminde uzman sınıf öğretmenlerinin perspektifinden etkili çocuk hakları eğitimi: anlayışlar ve uygulamalar*. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Durualp, E., Kadan, G. ve Durualp, E. (2017). Çocukların gözüyle çocuk hakları. *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 29-54.
- Elkin, F. (1995). *Çocuk ve toplum çocuğun toplumsallaşması*. (Çev. Güngör, N.). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Erdoğan, O. (2017). *Çocuk hakları*. İstanbul: Sıcak Yuva Vakfı.
- Ersoy, A.F. (2008). Çocuk haklarına ilişkin temel kavramlar ve çocuk hakları özleşmesi. H. Deveci. (Ed.), *Okulöncesinde Demokrasi Eğitimi ve Çocuk Hakları* içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ersoy, A.F. (2012). Vatandaşlık eğitiminde ihmal edilen bir alan: evde ve okulda çocuk haklarının eğitimi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 359-376.
- Gönen, M. ve Yılmaz, A. (2018). Halk kütüphanelerindeki resimli çocuk kitaplarının konu yönünden incelenmesi. Kakırman Yıldız, A. ve Özdemir, L. (Editörler). *Sözlü Bildiri, 1. Uluslararası Çocuk Kütüphaneleri Sempozyumu Bildirileri*, ss. 547.
- Gönen, M., Temiz, N. ve Akbaş, S.C. (2015). Erken çocukluk döneminde çocuk kütüphanelerinin rolü ve önemi: bir kütüphane programı örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 45 (208), 76-89.
- Güleç Çakmak, H., ve Geçgel, H. (2015). *Çocuk edebiyatı okul öncesinde edebiyat ve kitap*. İstanbul: Paradigma Akademi.
- Hall, E. and Maher, A. (2012). *Children have a right to... an exploration of children's rights in early childhood education*. Independent School.
- Ilıcak, G. G. (2001). Yaşasın!.. Artık onların da söz hakkı var. *Çocuk*, 2001(8), 27-28.
- Kantemir, E. (1979). Çocuk kitapları sorunu. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 12(1), 191-202.
- Kara, Ş. (2007). Fantastik çocuk kitaplarında uzamın imgesel işlevi ve şiddet. *Cankaya University Journal of Arts and Sciences*, 1 (7), 61-72.
- Karaman Kepenekci, Y. (2010). An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education*. 7(1). 65-83.
- Koç, O. ve Çakmaklı, G.G. (2018, Kasım). Geleceğin inşasında çocuk kütüphanelerinin rolü: atatürk çocuk kütüphanesi örneği. Kakırman Yıldız, A. ve Özdemir, L. (Editörler). *Sözlü Bildiri, 1. Uluslararası Çocuk Kütüphaneleri Sempozyumu Bildirileri*, ss. 547.
- Kozikoğlu, İ. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları ve çocuk katılım hakkına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 7(4), 408-427.
- Lansdown, G., Jimerson, S. ve Shahrozi, R. (2014). Children's rights and school psychology: children's right to participation. *Journal of School Psychology*, 52 (2014), 3-12.
- McColvin, L. R. (1963). *Çocuk kütüphaneleri*. (Çev. Salgır, A.). Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Mendoza, J. ve Reese, D. (2001). *Examining Multicultural Picture Books for the Early Childhood Classroom: Possibilities and Pitfalls*. *Early Childhood Research & Practice (ECRP)*. 2(3), 156-169.
- Merey, Z. (2013). Children's participation rights in social studies textbooks in Turkey. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 116 (2014), 3641-3645.
- Oktay, A. (2004). *Yaşamın sihirli yılları: okul öncesi dönem*. İstanbul: Epsilon.

- Öztürk, A. (2017). Çocuk hakları ve eğitimine psikolojik bir bakış. *Uludağ Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18(33), 429-451.
- Polat, O. (2008). Türkiye’de çocuk haklarının durumu. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*. 2(2), 149-158.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yokoluşu*. (Çev. İnal, K.). Ankara: İmge Kitabevi (Eserin orijinali 1982’de yayımlandı).
- Quennerstedt, A. (2011). The construction of children’s rights in education – A research synthesis. *International Journal of Children’s Rights*, 19(2011), 661–678.
- Saguisag, L. ve Prickett, M. (2016). Introduction: Children’s rights and children’s literature. *The Lion and The Unicorn*, 40(2), 5-12.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet (Milli eğitim temel yasası ve çocuk haklarına dair sözleşme bağlamında bir değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 25-37.
- Sınar, A. (2006). Türkiye’de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür dergisi*. 4(7), 175-226.
- Smith, H. V. (2018). Cooking the books: what counts as literacy for young children in a public library? . *Literacy UKLA*, 52(1), 31-38.
- Soysal, S. K. (2001). UNICEF ve çocuk hakları sözleşmesi. *Çoluk Çocuk*, 2001(8), 20-21.
- Şimşek, T. (2004). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna Yayınları.
- Şirin, M. C. (2016). Çocuk hukuku ne değildir? Çocuk hukuku yazılarına giriş. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*. (1), 49-59.
- Tek, Ö. (2002). *National playing fields association, “values and principles”, best play* (Çev.). *Çoluk Çocuk Dergisi*, (13), 25-26.
- Todres, J., ve Higinbotham, S. (2013). A person’s a person: children’s rights in children’s literature. *Columbia Human Rights Law Review*. 45(1). 1-56.
- Turan, L. ve Gerez Taşgın, F. (2018). Çocuk edebiyatında “şiddet dili” farkındalık ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 232-248.
- Tür, G. ve Turla, A. (1999). *Okul öncesinde çocuk, edebiyat ve kitap*. İstanbul: Yapa Yayınları.
- UNICEF, (2017). 27.07.2017 <https://www.unicef.org/turkey/crc/cr23a.html#rd>
- Uğurlu, Z. & Gülsen, İ. (2014). Çocuk hakları ve hukuki bağlamda çocuğun ihmal ve istismardan korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 1-24 . DOI: 10.20860/ijoses.40982
- Wall, J. (2019). From childhood studies to childism: reconstructing the scholarly and social imaginations. *Children’s Geographies*. 20(3). 257- 270.
- WHO, World Health Organization, (2014). *Investing in children: The European child and adolescent health strategy 2015-2020*. Copenhagen. 21.04.2019, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/child-and-adolescent-health/policy/investing-in-children-the-european-child-and-adolescent-health-strategy-20152020>
- Widawska, E. (2017). Participatory budgeting as a school of democracy and participation for children case study. *Pedagogic Spoleczna*. 3(65). 171-193.
- Yağcı, Y. (2007). Çocuk ve gençlerin kitaba ulaşmasındaki köprüler. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 62-71.
- Yazıcı, D., Yıldız, C. ve Durmuşoğlu, M.C. (2018). Erken çocukluk dönemi resimli çocuk kitaplarının eğitimsel özelliklerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1196-1209.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında çocuk hakları. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13, 88-99.
- Yörükoğlu, A. (1992). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yumru, D. (2012). Özerk benlik duygusu ve çocuk edebiyatı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 37-46.
- Yükselen, A. İ. (2016). Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı. A. Turla (Ed.), *Okul Öncesinde Çocuk ve Medya* içinde. Ankara: Hedef Yayıncılık.

Ek-1

K1. Afacan Maymun/ Carrie Lewis	K51. Bir Zeytin Masalı/ Nihayet Yıldırım	K101. Işık ile Yaz/ Z. Şimşek	K151. Pilot Olsam/ Ana Michelle Sarı
K2. Ağaçları Koruyalım/ Mrinalini Singh	K52. Bitki ve Hayvanlarda Adaptasyon/ Joseph Midthun	K102. Işıltılı Ejderha/ Başak Güneş	K152. Prenses Güneş/ Başak Güneş
K3. Al Takkeli Dev ile Mor Takkeli Dev/ Ayla Çınaroğlu	K53. Bitkilerin Yaşam Döngüleri/ Joseph Midthun	K103. İlayda Su Balerini/ Alice Cardoso	K153. Püskül Uyumak İstemiyor/ Christian Lamblin
K4. Allah'ın Güzel İsimleri/ Özkan Öze	K54. Biz Arkadaşız/ Ümit Ögmel	K104. İlayda Gizemli Yosunlar/ Alice Cardoso	K154. Rahmet Damlaları/ Besim Ensari
K5. Altın Top/ Nurefşan Çağlaroğlu	K55. Bu Dünya Kimin?/ Aytül Akal	K105. İlayda ve Renk Cümbüşü/ Alice Cardoso	K155. Rengini Arayan Top/ Aytül Akal
K6. Anaokulunda Kış Dönemi/ Sandra Ladwig	K56. Bulut/ Hannah Cumming	K106. İlkur ile İlkbahar/ Z. Şimşek	K156. Rezzak Allah/ Özkan Öze
K7. Anaokulunda Yaz Dönemi/ Sandra Ladwig	K57. Büyük Yatakta Kim Yatacak?/ Aytül Akal	K107. İstiridye Masal Anlatıyor/ Gülşah Koryürek	K157. Rüküş Kral Ne Giymiş?/ Çiğdem Gündüş
K8. Anne Çiçeği/ Nurefşan Çağlaroğlu	K58. Cemile Bir Hata Yapıyor/ Aline de Petingy	K108. İtfaiyeci Gill/ M. Tillworth	K158. Sabırlı Sakin Yürür/ Michael Ende
K9. Arı Kitabım/ Işıl Erverdi	K59. Cemile Parka Gidiyor/ Aline de Petingy	K109. İtfaiyeci Olsam/ Ana Michelle Sarı	K159. Sahili Temizleyelim/ Mrinalini Singh
K10. Arkadaşım Bahçeci/ Ralf Butschkow	K60. Ceylanların Düğünü/ Mustafa Akgün	K110. Kağıt mı? Plastik mi?/ Mrinalini Singh	K160. Sahnedeki Beyaz Kelebekler/ Nurefşan Çağlaroğlu
K11. Arkadaşım Hemşire/ Ralf Butschkow	K61. Cingöz'ün Kardeşi Oluyor/ Christian Lamblin	K111. Kanguru Kardeşler/ Nurefşan Çağlaroğlu	K161. Sandık Balığı/ Nurefşan Çağlaroğlu
K12. Arkadaşım İnşaat Ustası/ Ralf Butschkow	K62. Çakalların Oyunu/ Kısmet Türkoğlu	K112. Kar Yağınca/ Ayla Çınaroğlu	K162. Saray Gezisi/ Christa Holtei
K13. Arkadaşım Kitap/ Mustafa Balel	K63. Çıtı ile Pıtı İlkbaharı Karşılıyor/ Duygu Selçuklu	K113. Karanlıktan Korkan Çocuk/ Aytül Akal	K163. Semi Allah/ Özkan Öze
K14. Arkadaşım Motosikletli Polis/ Ralf Butschkow	K64. Çıtı ile Pıtı Kar Tatilinde / Duygu Selçuklu	K114. Kariye Müzesi/ Gülsüm Sezgin	K164. Semoş ve Çıtırkızzlar/ Tuğçe Macit
K15. Arkadaşım Tarım İşletmecisi/ Ralf Butschkow	K65. Çıtı ile Pıtı Okulda/ Duygu Selçuklu	K115. Kas ve İskelet Sistemleri/ Joseph Midthun	K165. Sevgi Zinciri/ Nurefşan Çağlaroğlu
K16. Arkadaşım Temzilik İşçisi/ Ralf Butschkow	K66. Çıtır/ Carolina Rabei	K116. Keçi ve Ben / Fatih Erdoğan	K166. Sindirim ve Boşaltım Sistemleri/ Joseph Midthun
K17. Arkadaşım Veteriner Hekim/ Ralf Butschkow	K67. Çok İyi Çoban Köpeği/ Pinny Grylls	K117. Kerem ile Kış/ Z. Şimşek	K167. Solunum Sistemi/ Joseph Midthun
K18. Astronot Olsam/ Ana Michelle Sarı	K68. Çorabı Kaçan Fil Jeremi/ Eda Durak Yüksel	K118. Kırmızı Yastık/ Ayla Çınaroğlu	K168. Sonbaharda Bir Akşamüstü/ Ümit Ögmel
K19. Aşçı Olsam/ Ana Michelle Sarı	K69. Çöp Adamin Okyanus Rehberi/ Catherine Chambers	K119. Kız Kulesi/ Gülsüm Sezgin	K169. Soner ile Sonbahar/ Z. Şimşek
K20. Atıklardan Harika Şeyler Yapmak/ Mrinalini Singh	K70. Dalgıç Olsam/ Ana Michelle Sarı	K120. Kitap Canavarı/ Aytül Akal	K170. Soru Balonları/ Aytül Akal

K21. Atkılı Armut/ Nurefşan Çağlaroğlu	K71. Dedektif Can ve Kayıp Kurabiye Olayı/ Melanie Joyce	K121. Kitap Perisi/ Aytül Akal	K171. Tavşancan ile Faresu Süper Oyuncak/ Alex Scheffler
K22. Avcı Hayvanlar/ Asena Meriç	K72. Deniz ve Kumsal Canlıları/ Monika Lange	K122. Koca Yusuf'la Bir Gün/ Mustafa Orakçı	K172. Sütbeyaz'ın Doğum Günü/Sedanur Tanışır
K23. Ayıcık ile Hayvanlar/ Michael Ende	K73. Deniz' in Hikayesi/ M. Ekinsu Tamyürek	K123. Kolyeli Minareler/ Nurefşan Çağlaroğlu	K173. Şapkanın Sürprizi/ Ümit Ögmel
K24. Bahar Geldi/ Ümit Ögmel	K74. Dev ve Kuş/ Başak Güneş	K124. Korkunç, Ürkütücü Bir Kutu/Frances Watts	K174. Şaşırtıcı Hayvan Göçleri/ Jason Cockcroft
K25. Ben Allah'a İnanıyorum/ Demirhan Kadioğlu	K75. Dodo Kuşu Cosmo' nun Adası/ Joannie Beaudet	K125. Kuaför Leylek/ Mustafa Balel	K175. Şaşırtıcı Hayvan Yavruları/ Jason Cockcroft
K26. Ben Aziz Sancar/ Suat Turgut	K76. Dolaşım Sistemi/ Joseph Midthun	K126. Kuddüs Allah/ Özkan Öze	K176. Şeşe Gezegeni/ Yeşim Şamiloğlu
K27. Ben Barbaros Hayreddin/ Suat Turgut	K77. Dolunaya Kafa Tutan Kedi/ Üzeyir Gündüz	K127. Kurbağalı Göl/ Sabine Choinski	K177. Tavşan Bıdıbık Köpükler İçinde/ Seher Kılıçaslan
K28. Ben Barış Manço/ Suat Turgut	K78. Dut Yağmuru/ Nurefşan Çağlaroğlu	K128. Kuşlar Nefes Alamıyor/ Mrinalini Singh	K178. Tavşan Bıdıbık Oyun Peşinde/ Seher Kılıçaslan
K29. Ben Biruni/ Suat Turgut	K79. Elif' in Güvercinleri/ İlhami Ateş	K129. Küçük Bayan Yardımsever/ Roger Hargreaves	K179. Tavşan Terliklerim/ Ayla Çınaroğlu
K30. Ben Evliya Çelebi/ Suat Turgut	K80. Elif' in Kütüphanesi/ İlhami Ateş	K130. Küçük Bir Düş/ Lori Evert	K180. Tavşancan ile Faresu Küçük Su Birikintisi/ Alex Scheffler
K31. Ben Fatih Sultan Mehmet/ Suat Turgut	K81. Elif' in Sevimli Minnoşu/ İlhami Ateş	K131. Küçük Deniz Kızı/ Katie Daynes	K181. Tembel Fare Tini-2/ Ayla Çınaroğlu
K32. Ben Hayrettin Karaca/ Suat Turgut	K82. Evcil Hayvanlar/ Asena Meriç	K132. Küçük Sahabiler 4/ Özkan Öze	K182. Terlikleri Kim Giyecek?/ Aytül Akal
K33. Ben Hezarfen Ahmet Çelebi/ Suat Turgut	K83. Gece, Kedi ve Balık/ Ümit Ögmel	K133. Limon Ağacının Şarkısı/ Arslan Sayman	K183. Terzi Masalı/ Ayla Çınaroğlu
K34. Ben Kaybolmam/ Bengi Semerci	K84. Gezgün Bulut ve Küçük Kırmızı Valiz/ İlkay Marangoz	K134. Maymun Kral/ Anonim	K184. Tişört Fabrikası/ Meziyet Arı vd.
K35. Ben Mehmet Akif Ersoy/ Suat Turgut	K85. Gökçe Ablanın Kedisi/ N. Bağcı Çaylıoğlu	K135. Mehmetan'ın Pabucu/ Arife Kalender	K185. Tuhaf Şeyler Ormanı/ Sema Ateş
K36. Ben Meleklerle İnanıyorum/ Demirhan Kadioğlu	K86. Göl Çiçekleri/ Çiğdem Gündes	K136. Meyveleri Seviyorum/ Nebihe Muhaydeli	K186. Uçan Süpürge, İyi Yürekli Cadı ve 4 Kafadar/ Alex Scheffler
K37. Ben Mimar Sinan/ Suat Turgut	K87. Gül Pazarı Sokağı/ Nurefşan Çağlaroğlu	K137. Minnacık Adamlar/ Mustafa Balel	K187. Üzümlü Kurabiye/ Ayla Çınaroğlu
K38. Ben Nuri Demirağ/ Suat Turgut	K88. Gülay' ın Tavşanı/ N. Bağcı Çaylıoğlu	K138. Nar Köyü/ Güler Demir	K188. Vahşi Hayvanlar/ Kolektif
K39. Ben Oktay Sinanoğlu/ Suat Turgut	K89. Güvercin Kakası/ Elizabeth Baguley	K139. Nasıl Elektrik Tasarrufu Yaparız?/ Mrinalini Singh	K189. Vak Vak Ördek/ Nevin Alan
K40. Ben Onbaşı Nezahat/ Suat Turgut	K90. Güzel Bir Koku/ Özkan Öze	K140. Nazik Karga Markette/ Nihayet Yıldırım	K190. Vız Vız Arı/ Nevin Alan
K41. Ben Piri Reis/ Suat Turgut	K91. Hacı Bektaş Veli' yle Bir Gün/ Mustafa Orakçı	K141. Neden İstedığimi Yapamıyorum?/ Oscar Brenifier	K191. Yakala Pisicik/ Nicola Parsons

K42. Ben Rauf Denkteş/ Suat Turgut	K92. Halide Edip' le Bir Gün/ Mustafa Orakçı	K142. Nene Hatun' la Bir Gün/ Mustafa Orakçı	K192. Yakıt Tasarrufu Yapalım/ Mrinalini Singh
K43. Ben Sabiha Gökçen / Suat Turgut	K93. Hastalıkla Savaş/ Joseph Midthun	K143. Ninemi Anlattığı Masallar/ Yurtseven Şen	K193. Yaramaz Çito/ Başak Güneş
K44. Ben Seyit Onbaşı/ Suat Turgut	K94. Hayatın Armağanı Prenses Kızım/ Şebnem Akyüz	K144. Okulda İlk Gün/ Ayla Çınaroğlu	K194. Yavaş/ Ayla Çınaroğlu
K45. Ben Sıdıka Avar/ Suat Turgut	K95. Hayvan Davranışları / Joseph Midthun	K145. Oyun Parkında/ Ayla Çınaroğlu	K195. Yedikule Hisarı/ Gülsüm Sezgin
K46. Ben Tomris Han/ Suat Turgut	K96. Hayvanların Yapısı ve Sınıflandırılması / Joseph Midthun	K146. Oyun Zamanı!/ Amy Jones	K196. Yeni Yıl Düşü/ Lori Evert
K47. Ben Vecihi Hürkuş/ Suat Turgut	K97. Hayvanların Yaşam Döngüleri / Joseph Midthun	K147. Pako Yunke Okulde/ Cesar Vallejo	K197. Yıldız Sarayı/ Ahmet Ercan
K48. Ben Farabi/ Suat Turgut	K98. Hazır Çorba/ Nihayet Yıldırım	K148. Pamuk Cyborg ve Yedi Android/ Erkan Karasoy	K198. Yiğitlik Örneği Hz. Ali/ Suat Karadağ
K49. Bir Kış Masalı/ Ümit Öğmel	K99. Heybedeki Sır/ Çiğdem Gündes	K149. Pastal Boya/ Ayla Çınaroğlu	K199. Zaman Gezinleri Müzesi/ Zela Özgür Durmuş
K50. Bir Yaz Masalı/ Ümit Öğmel	K100. Hücre Döngüsü/ Joseph Midthun	K150. Penguenler Evsiz Kalıyor/ Mrinalini Singh	K200. Zeytin Okula Gitmek İstemiyor/ Christian Lamblin

Makale Geçmişi *Geliş:* 21.08.2022 *Kabul:* 20.12.2022 *Yayın:* 28.02.2023

Makale Türü Araştırma Makalesi

Önerilen Atıf Sarı, T. & Samur, Ö. A. (2023). Çocuk kütüphanelerinde yer alan çocuk kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi: Ankara ili örneği. *Journal of Research in Education and Teaching*. 12 (1), ss. 31-44.